

УДК 81'255.4:82-1]:81'42

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-2-30>

Софія КОЗАК,

orcid.org/0000-0001-6967-7413

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) *kosak@vnu.edu.ua*

Людмила ПАСИК,

orcid.org/0000-0001-8635-5168

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент, завідувач кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) *pasyk.lyudmyla@vnu.edu.ua*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ВІРШІВ І. БАХМАН У ПЕРЕКЛАДІ В. СТУСА)

Статтю присвячено всебічному дослідженню перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі на матеріалі перекладів творів Інгеборг Бахман, здійснених українським поетом і перекладачем Василем Стусом. У центрі уваги перебуває проблема відтворення художньої структури поетичного тексту в умовах міжмовної та міжкультурної взаємодії. Особливу увагу зосереджено на аналізі способів передачі образної системи, символіки, метафорики та емоційно-сміслового наповнення поезії в процесі перекладу, а також на встановленні ролі перекладацьких трансформацій у формуванні художньої цілісності перекладеного тексту.

У дослідженні проаналізовано лексичні, граматичні та стилістичні трансформації, зокрема модуляцію, транспозицію, конкретизацію, генералізацію, лексико-семантичну заміну, образну трансформацію та компенсацію смислових і стилістичних втрат. Доведено, що переклад поетичних творів характеризується інтерпретаційною спрямованістю, яка проявляється у посиленні емоційної експресії, психологізації природних образів, частковій переорієнтації символічного простору та культурній адаптації окремих художніх елементів. Встановлено, що в перекладах простежується тенденція до зміщення від інтелектуально-символічної стриманості оригіналу до більш емоційно насиченої та екзистенційно загостреної поетичної моделі. Дослідження продемонструвало, що переклад поетичного дискурсу передбачає не лише передачу фактичного змісту першотвору, а й реконструкцію його естетичного, психологічного та філософського потенціалу засобами мови перекладу. Доведено, що використання перекладацьких трансформацій забезпечує досягнення функціонально-художньої еквівалентності, за якої перекладений текст зберігає смислове ядро оригіналу, водночас набуваючи рис самостійного художнього явища.

Результати дослідження поглиблюють теоретичні уявлення про механізми функціонування перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі та можуть бути використані в подальших перекладознавчих студіях.

Ключові слова: поетичний дискурс, перекладацькі трансформації, модуляція, транспозиція, конкретизація, генералізація, символіка.

Sofia KOZAK,

orcid.org/0000-0001-6967-7413

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of German Philology

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) *kosak@vnu.edu.ua*

Liudmyla Pasyk,

orcid.org/0000-0001-8635-5168

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Associate Professor, Head of the Department of German Philology

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) *pasyk.lyudmyla@vnu.edu.ua*

TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN POETIC DISCOURSE (BASED ON THE POEMS OF I. BACHMANN TRANSLATED BY V. STUS)

The article is devoted to a comprehensive study of translation transformations in poetic discourse based on translations of Ingeborg Bachmann's works by Ukrainian poet and translator Vasyl Stus. The focus is on

the problem of reproducing the artistic structure of a poetic text in the context of interlingual and intercultural interaction. Particular attention is paid to the analysis of ways of conveying the imagery, symbolism, metaphors and emotional and semantic content of poetry in the translation process, as well as to establishing the role of translation transformations in shaping the artistic integrity of the translated text.

The study analyses lexical, grammatical and stylistic transformations, in particular modulation, transposition, concretisation, generalisation, lexical-semantic replacement, figurative transformation and compensation for semantic and stylistic losses. It has been proven that the translation of poetic works is characterised by an interpretative orientation, which manifests itself in the intensification of emotional expression, the psychologisation of natural images, the partial reorientation of symbolic space and the cultural adaptation of individual artistic elements. The research indicates that translations show a tendency to shift from the intellectual and symbolic restraint of the original to a more emotionally saturated and existentially acute poetic model. The study has shown that the translation of poetic discourse involves not only the transmission of the factual content of the original work, but also the reconstruction of its aesthetic, psychological and philosophical potential. It has been proven that the use of translation transformations ensures functional and artistic equivalence, whereby the translated text retains the semantic core of the original while acquiring the characteristics of an independent artistic phenomenon.

The results of the study deepen theoretical understanding of the mechanisms of translation transformations in poetic discourse and can be used in further translation studies.

Key words: *poetic discourse, translation transformations, modulation, transposition, concretisation, generalisation, symbolism.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку перекладознавства особливої актуальності набуває дослідження специфіки перекладу художніх текстів, зокрема поетичного дискурсу. Поезія як специфічна форма художнього мовлення характеризується високим ступенем семантичної насиченості, багатшаровою образністю, індивідуально-авторською стилістикою та складною ритмомелодичною організацією. Це значно ускладнює процес перекладу, оскільки перекладачеві необхідно передати не лише зміст тексту, а й його емоційно-естетичний вплив, культурні конотації та авторську манеру письма.

Однією з ключових проблем перекладу поетичного дискурсу є неможливість повного збереження всіх компонентів тексту оригіналу засобами іншої мови. Відмінності у лексичній системі, граматичній структурі, стилістичних можливостях мов, а також культурні розбіжності між носіями різних мов зумовлюють необхідність застосування перекладацьких трансформацій. Саме трансформації дозволяють перекладачеві адаптувати текст до норм мови перекладу, зберігаючи при цьому його функціональну та художню цілісність.

Разом із тим у сучасному перекладознавстві не існує єдиного підходу до трактування перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі. Частина дослідників розглядає їх переважно як мовні перетворення, зумовлені структурними відмінностями між мовами, тоді як інші акцентують увагу на їх функціональному, культурному та когнітивному значенні. Особливої уваги потребує питання систематизації перекладацьких трансформацій з урахуванням специфіки саме поетичного тексту, оскільки більшість класифікацій була розроблена на матеріалі загальнохудожнього або публіцистичного перекладу.

Додатковою проблемою є складність оцінювання адекватності перекладу поетичного тексту. На відміну від перекладу інформаційних текстів, де основним критерієм виступає точність передачі змісту, у поетичному перекладі важливу роль відіграє збереження художнього ефекту, образної системи та емоційної тональності. Це зумовлює необхідність комплексного підходу до аналізу перекладацьких трансформацій, який враховує мовні, стилістичні, культурні та прагматичні аспекти перекладу.

Отже, проблема дослідження перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі полягає в необхідності комплексного осмислення їхньої ролі у процесі відтворення художнього тексту іншою мовою. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених перекладацьким трансформаціям, питання їх функціонування в поетичному перекладі залишається недостатньо вивченим і потребує подальшого теоретичного та практичного дослідження.

Метою дослідження є комплексний аналіз перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі на матеріалі перекладів поезій австрійської письменниці Інгеборг Бахман, здійснених українським поетом Василем Стусом, з метою встановлення особливостей відтворення змістових, образно-символічних і стилістичних характеристик авторського поетичного мовлення. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання низки взаємопов'язаних завдань. Передусім необхідно узагальнити теоретичні підходи до визначення поняття перекладацьких трансформацій у сучасному дискурсі, визначити основні типи перекладацьких трансформацій, релевантні для аналізу поезії, проаналізувати особливості інди-

відуального стилю авторки оригіналу та перекладацької манери перекладача; виявити домінуючі перекладацькі трансформації, використані у відтворенні поетичних образів, символіки та семантики, оцінити ступінь збереження естетичного та емоційного впливу оригіналу в перекладі.

Аналіз досліджень. Проблематика перекладацьких трансформацій у художньому та, зокрема, поетичному дискурсі посідає важливе місце у сучасному перекладознавстві. Аналіз наукових праць свідчить, що дослідження цього явища здійснюється у межах різних теоретичних підходів – лінгвістичного, функціонального, дискурсивного та когнітивного. Вагомий внесок у формування теоретичних засад вивчення перекладацьких трансформацій зробили як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники.

Серед зарубіжних учених значний вплив на розвиток теорії перекладацьких трансформацій мали праці Юджина Алберта Найди (Nida, 1974), який розробив концепцію динамічної еквівалентності. Дослідник підкреслював необхідність орієнтації перекладу на реакцію реципієнта, а не лише на формальну відповідність тексту оригіналу. У контексті поетичного перекладу ця ідея набула особливого значення, оскільки художній текст передбачає насамперед відтворення емоційного та естетичного впливу.

Важливе місце у дослідженні перекладацьких перетворень займають праці Дж. Кетфорда (Catford, 1965), який розглядав перекладацькі трансформації як результат системних відмінностей між мовами. Його підхід заклав основу для подальшого лінгвістичного аналізу перекладацьких змін, хоча в сучасних дослідженнях він часто доповнюється функціональними та дискурсивними аспектами.

Суттєвий внесок у розвиток теорії перекладу зробили П. Ньюмарк (Newmark, 1991), який розмежовував семантичний та комунікативний переклад, а також Г. Турі, який розробив дескриптивний підхід до перекладу. У межах цих концепцій перекладацькі трансформації розглядаються як закономірний результат функціонування перекладу у певному культурному середовищі.

Особливе значення для дослідження перекладу художніх текстів мають праці А. Лефевра (Lefevere, 1992), який розглядав переклад як форму культурної реконструкції тексту. Його ідеї сприяли формуванню сучасного уявлення про перекладача як активного учасника міжкультурної комунікації.

Вагомий внесок у розвиток художнього перекладу, у тому числі поетичного, зробили також

відомі українські перекладачі. Михайло Опанасович Драй-Хмара (1889–1939) – один із провідних поетів-неокласиків, поліглот, що уславився як майстерний перекладач світової поезії, перекладаючи з античних (Горацій, Вергілій, Овідій) та сучасних європейських мов (Бодлер, Верлен), орієнтуючи українську культуру на високі західні зразки. Микола Костянтинівич Зеров (1890–1937) – видатний український перекладач античної поезії, літературознавець, критик і професор, який став ідейним лідером неокласиків, один із репресованих митців покоління Розстріляного відродження. Павло Петрович Филипович (1891–1937) – український поет та літературознавець доби Розстріляного відродження, який розглядав переклад не просто як копіювання тексту, а як засіб європеїзації української літератури та засвоєння світового культурного досвіду. Максим Тадейович Рильський (1895–1964) – поет, мовознавець, який переклав багато оперних лібрето, майстерно поєднуючи українське слово з музикою, що було важливо в часи українізації. Микола Васильович Хомичевський (Борис Тен) (1897–1983) – автор класичних перекладів «Гліади» (1978) та «Одіссеї» (1963) Гомера зі старогрецької мови. Григорій Порфирович Кочур (1908–1994) – видатний український перекладач-поліглот, якого називають патріархом української школи перекладу і чия діяльність стала символом інтелектуального опору та духовної еліти України ХХ століття. Митець славився надзвичайною майстерністю у збереженні поетичної форми оригіналу (метра, рими, мелодики) та вишуканою зв'язністю слів, яка робила переклади природними для українського слуху. Микола Олексійович Лукаш (1919–1988) – мовознавець-шестидесятник, чий переклади вирізняються точністю та поетичністю, підкреслюючи багатство української мови. Саме він здійснив повний переклад «Фауста» Гете, що вважається вершиною українського перекладацького мистецтва. Віктор Вікторович Коптілов (1930–2009) – видатний теоретик та практик художнього перекладу, один із фундаторів сучасної української перекладознавчої школи. Василь Семенович Стус (1938–1985) – один із найвидатніших українських поетів ХХ століття, літературознавець, перекладач, шістдесятник та незламний символ українського правозахисного руху. Його життя стало взірцем стоїцизму та морального опору тоталітарній системі.

Очевидно, що названі діячі становлять лише частину вагомій традиції українського перекладознавства. Коло визначних постатей вітчизняної перекладознавчої науки значно ширше й не

обмежується наведеними іменами. У національній лінгвістичній традиції важливе місце займають, зокрема, праці таких українських вчених, як І. В. Корунець, Р. П. Зорівчак, Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, Ю. В. Покальчук, М. І. Зимомря, О. І. Чередниченко, О. В. Ребрій, П. В. Рихло, Л. В. Коломієць, Х. Я. Назаркевич, Т. І. Гаврилів та багато інших.

Аналіз праць зарубіжних та вітчизняних дослідників свідчить про те, що переклад художнього тексту – це складний процес взаємодії мовних, культурних та стилістичних факторів. Поетичний дискурс постає як складна комунікативна структура, що формується під впливом культурних, історичних та соціальних чинників. Тому особливу увагу слід приділяти проблемам відтворення національно-культурної специфіки тексту, передачі образності та індивідуально-авторського стилю. Відповідно, перекладацькі трансформації варто аналізувати як засіб адаптації тексту до нової дискурсивної реальності, адже вони є багатомірним явищем, яке охоплює мовний, культурний, прагматичний та когнітивний рівні перекладу.

Незважаючи на значну кількість досліджень, проблема функціонування перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі залишається актуальною і потребує подальшого наукового осмислення.

Виклад основного матеріалу. Переклад художнього тексту традиційно розглядається як один із найскладніших видів перекладацької діяльності, оскільки він передбачає передачу не лише фактичної інформації, а й емоційного, естетичного та культурного змісту твору. Особливо складним об'єктом перекладу є поетичний дискурс, який характеризується високою концентрацією образності, символізму, ритмомелодики та індивідуально-авторського стилю. У цьому контексті перекладацькі трансформації виступають як необхідний інструмент, що дозволяє забезпечити функціональну та художню еквівалентність між текстом оригіналу та текстом перекладу.

Перекладацькі трансформації розглядаються як міжмовні перетворення, що застосовуються з метою досягнення адекватності перекладу. У сучасному перекладознавстві вони трактуються не лише як спосіб подолання структурних відмінностей між мовами, але і як інструмент відтворення комунікативного та естетичного ефекту тексту.

У поетичному перекладі трансформації набувають особливого значення, оскільки поетичний текст характеризується багатозначністю, символічністю та високою концентрацією художніх засобів. Перекладач змушений знаходити баланс між точністю передачі змісту та збереженням

художньої форми, що часто вимагає відходу від буквального перекладу. У цьому контексті значний інтерес для перекладознавчих досліджень становлять переклади поезії німецькомовних авторів українською мовою, адже вони демонструють взаємодію різних поетичних традицій. Вірші Інґеборґ Бахман, відомі своєю інтелектуальністю, філософською глибиною та складною образною системою, у перекладах Василя Стуса набувають особливого звучання, зберігаючи при цьому смислову та емоційну напруженість оригіналу.

Інґеборґ Бахман (1926–1973) – видатна австрійська письменниця, поетка, драматургиня та есеїстка, одна з ключових фігур німецькомовної літератури ХХ століття, чия творчість стала символом інтелектуального та поетичного оновлення Європи після Другої світової війни. Переклади віршів Інґеборґ Бахман, виконані Василем Стусом, займають особливе місце в українській літературі через глибоку духовну та стилістичну спорідненість між авторами.

Василь Стус (1938–1985) вважається одним із найвидатніших українських перекладачів ХХ століття, чий доробок налічує сотні творів світової класики. Його діяльність була не просто літературною працею, а актом культурного спротиву та способом інтеграції української мови у світовий контекст. Переклади Василя Стуса – це глибока інтерпретація, що стала способом збереження світової культурної спадщини та власної свободи в умовах тоталітаризму. Письменник відчував глибокий резонанс із темою моральної відповідальності, яка є центральною у творчості Інґеборґ Бахман. Він бачив в її поезії відображення власної екзистенційної драми. Обоє поетів об'єднував лаконізм та використання потужних образів-символів, через які вони осмислювали трагедію людини в тоталітарному чи посттравматичному світі.

Поетичний стиль І. Бахман характеризується поєднанням модерністської фрагментарності та інтелектуалізму. Для її текстів типові складні синтаксичні структури, семантична багатозначність, символічна насиченість, екзистенційна проблематика, використання абстрактної лексики. Такі особливості створюють значні труднощі перекладу, оскільки буквально відтворення тексту часто призводить до втрати художнього ефекту. Перекладач змушений застосовувати трансформації, що дозволяють зберегти функціональну еквівалентність тексту.

Перекладацька практика В. Стуса демонструє поєднання точності відтворення змісту з творчою інтерпретацією. Для його перекладів характерні орієнтація на смислову глибину тексту, прагнення

передати емоційну напругу, адаптація синтаксичних конструкцій, використання експресивного потенціалу української мови. Як поет, перекладач активно використовує внутрішні ресурси української мови для відтворення інтонаційної та образної структури оригіналу.

Розглянемо основні типи перекладацьких трансформацій, застосованих Василем Стусом у перекладах поезії Інгеборг Бахман, на прикладі вірша «Nord und Süd» (у перекладі В. Стуса – «Південь і північ»), відомого завдяки глибокому філософському осмисленню розриву між ідеалізованим «півднем» і суворою реальністю, відтворенню екзистенційного переживання розділеності світу та людини.

Nord und Süd (1953)

Zu spät erreichten wir der Gärten Garten
in jenem Schlaf, von dem kein dritter weiß.
Im Ölzweig wollte ich den Schnee erwarten,
im Mandelbaum den Regen und das Eis.
Wie aber soll die Palme es verwinden,
daß du den Wall aus warmen Lauben schleifst,
wie soll ihr Blatt sich in den Nebel finden,
wenn du die Wetterkleider überstreifst?
Bedenk, der Regen machte dich befangen,
als ich den offenen Fächer zu dir trug.
Du schlugst ihn zu. Dir ist die Zeit entgangen,
seit ich mich aufhob mit dem Vogelzug.

(Bachmann, 1978: 169)

Південь і північ

Запізно досягли ми зелен-саду
в тім сні, де снили тільки я і ти.
Сподіялась я на оливи граду
І на мигдаль – осінньої сльоти.
Чи можна пальмі стерпіть біль страждання –
ти ж згребти листя теплого метеш.
І як листкові чутися в тумані,
ледь ти в сезоннім одязі майнеш?
Тебе, хто вже негоді підкорився,
ловлю в відкриту клітку: схаменись!
Ти клітку причинив. Твій час спинився.
А я із птаством вознеслась увись.

(Стус, 1972)

Уже в перекладі першого рядка спостерігається лексико-образна заміна: німецьке словосполучення *der Gärten Garten*, яке має узагальнено-архетипний характер і може асоціюватися з біблійною символікою «саду садів», в українському варіанті звучить як *зелен-саду*. У цьому випадку відбувається конкретизація образу та його стилістична експресивізація через використання архаїзованої форми, що підсилює емоційну насиченість висловлювання, хоча частково зменшує універсально-символічну багатозначність оригіналу.

Далі в перекладі змінюється смисловий акцент у рядку *von dem kein dritter weiß*, який дослівно означає «про який не знає жоден третій». У перекладі з'являється вислів *де снили тільки я і ти*, що є прикладом модуляції змісту: замість наголосу на таємничості, прихованості від сторонніх, перекладач акцентує інтимну замкненість простору двох. Така трансформація посилює емоційний аспект тексту й робить його більш суб'єктивно пережитим.

На граматичному рівні помітною є транспозиція синтаксичної структури. Конструкція *Zu spät erreichten wir...* відтворюється як «Запізно досягли ми...», де інверсія виконує не лише ритмічну, а й стилістичну функцію, наближаючи текст до української поетичної традиції. Подібну роль відіграє й трансформація дієслівної форми: німецьке *ich wollte erwarten* («я хотіла чекати») передано як *Сподіялась я*, що демонструє перенесення модального значення – з волевиявлення на внутрішній емоційний стан.

Особливо показовими є образно-символічні трансформації в останніх рядках першої строфи. Оригінальні образи *Ölzweig*, *Schnee*, *Regen*, *Eis* пов'язані з біблійною та універсальною природною символікою, тоді як у перекладі з'являються *оливи граду* та *осінньої сльоти*. Тут простежується культурна адаптація й часткова заміна символічного поля: абстрактно-універсальні образи холоду перетворюються на більш конкретні, чуттєво відчутні природні стани, близькі українському мовно-культурному досвіду. Одночасно це виконує компенсаторну функцію: втрата частини символічної універсальності відшкодовується посиленням емоційної експресії.

Проаналізуємо другу строфу вірша «Nord und Süd». Тут також простежується інтерпретаційна модель перекладу з активним використанням семантичної модуляції, образної заміни та часткової культурної адаптації. Уже в першому рядку оригінальна конструкція *Wie aber soll die Palme es verwinden* (дослівно «Як же пальма має це пережити / перенести») у перекладі передається як *Чи можна пальмі стерпіть біль страждання*. Тут відбувається розгортання смислу через додавання емоційного компонента *біль страждання*, якого прямо немає в оригіналі, але який імпліцитно закладений у дієслові *verwinden*. Таким чином перекладач здійснює експлікацію прихованої семантики та водночас посилює емоційний тон висловлювання.

У другому рядку спостерігається складніша трансформація. Німецький текст *daß du den Wall aus warmen Lauben schleifst* буквально описує руйнування або стягування захисного валу з теплих

альтанок чи зелених насаджень. У перекладі з'являється *ти ж згребеш листя теплого метеш*, що демонструє образну заміну з переорієнтацією просторового образу (вал, огорожа, захист) на дію з природним матеріалом (листя). Тут можна говорити про модуляцію ситуації: замість руйнування структури передається рух, змітання, що створює динамічніший і більш відчутний для українського читача образ.

У третьому рядку *wie soll ihr Blatt sich in den Nebel finden* (дослівно «як її лист має знайти себе в тумані») перекладено як *І як листкові чутися в тумані*. Відбувається зміна когнітивної перспективи: замість просторової дезорієнтації («знайти себе») використано екзистенційно-психологічний стан («чутися»). Це приклад семантичної модуляції, яка переводить образ із площини фізичного простору в площину внутрішнього переживання.

Останній рядок *wenn du die Wetterkleider überstreifst* (дослівно «коли ти накидаєш одяг для негоди») у перекладі трансформується в *ледь ти в сезоннім одязі майнеш*. Тут відбувається культурно-образна адаптація: складний метафоричний образ «одягу для негоди» замінюється зрозумілішим «сезонним одягом». Водночас дієслово «майнеш» додає швидкоплинності й динаміки, чого немає прямо в оригіналі, але що підсилює поетичну рухливість тексту.

У цілому переклад цієї строфи демонструє тенденцію до посилення емоційної експресії, психологізації природних образів і часткового зміщення від символічно-абстрактної образності оригіналу до чуттєво конкретнішої картини. Використані трансформації – передусім модуляція, образна заміна, експлікація та культурна адаптація – дозволяють перекладу функціонувати як самостійно повноцінний поетичний текст, зберігаючи при цьому смисловий та емоційний каркас оригіналу.

Проаналізуємо переклад третьої строфи вірша «Nord und Süd». Тут перекладацькі трансформації стають ще більш помітними, оскільки переклад відходить від буквальної передачі образів і переходить до глибокої інтерпретації смислового та емоційного ядра тексту. Уже в першому рядку оригінальна конструкція *Bedenk, der Regen machte dich befangen* (дослівно «Зваж / подумай: дощ зробив тебе полоненим, скував тебе») трансформується у перекладі в *Тебе, хто вже негоді підкорився*. Тут відбувається модуляція семантики: стан пасивної скутості замінюється на акт підкорення стихії. Водночас узагальнений образ «дощу» розширюється до ширшого поняття «негоди», що є прикладом генералізації та культурної адаптації природного образу.

У другому рядку спостерігається одна з найрадикальніших образних трансформацій. Оригінал *als ich den offenen Fächer zu dir trug* (дослівно «коли я принесла до тебе розкрите віяло») замінюється на *ловлю в відкриту клітку: схаменись!*. Тут відбувається повна образна заміна: легкий, напівнатяжковий символ віяла (захист, прохолода, жест близькості) перетворюється на сильний символ клітки, що актуалізує тему неволі та духовного обмеження. Одночасно додається звертання «схаменись», яке є прикладом експлікації психологічного конфлікту, не вираженого прямо в оригіналі.

У третьому рядку *Du schlugst ihn zu. Dir ist die Zeit entgangen* (дослівно «Ти його зачинив. Час від тебе вислизнув») перекладено як *Ти клітку причинив. Твій час спинився*. Тут поєднуються кілька трансформацій. По-перше, зберігається образ клітки через внутрішньотекстову компенсацію після попередньої образної заміни. По-друге, відбувається модуляція часової семантики: замість втрати часу («час вислизнув») використано метафору зупинки часу, що посилює фаталістичне звучання.

В останньому рядку *seit ich mich aufhob mit dem Vogelzug* (дослівно «відтоді як я піднеслась разом із пташиним перельотом») перекладено як *А я із птаством вознеслась увись*. Тут спостерігається часткова конкретизація та поетична інтенсифікація. Слово «птаство» узагальнює образ перелітних птахів, тоді як дієслово «вознеслась» підсилює вертикальний, майже метафізичний рух угору. У результаті просторово-природний образ оригіналу трансформується в символ духовного піднесення.

Загалом переклад цієї строфи демонструє послідовну стратегію емоційно-екзистенційної інтерпретації. Перекладач активно використовує модуляцію, образну заміну, експлікацію та компенсацію, що призводить до зміщення від стриманої символічності оригіналу до більш драматизованого й психологічно загостреного висловлювання. Унаслідок цього переклад функціонує як самостійний поетичний текст, який зберігає смислову основу першотвору, але передає її через іншу систему образів і емоційних акцентів.

Висновки. Проведений аналіз перекладацьких трансформацій у поетичному дискурсі на матеріалі віршів Інгеборг Бахман у перекладі Василя Стуса дає підстави стверджувати, що поетичний переклад постає не як механічне відтворення мовної форми оригіналу, а як складний інтерпретаційний процес, у якому перекладач виступає співтворцем художнього тексту.

Специфіка поезії Інгеборг Бахман – її фрагментарність, семантична багатошаровість, символічна

насиченість і філософська заглибленість – зумовлює необхідність активного застосування перекладацьких трансформацій. У перекладах Василя Стуса простежується системне використання лексичних, граматичних, стилістичних і семантичних змін, спрямованих на досягнення функціональної та естетичної еквівалентності.

Лексичні трансформації забезпечують відтворення образної структури поетичного тексту з урахуванням можливостей української мови. Перекладач нерідко вдається до контекстуальних відповідників, конкретизації або смислового розширення, що дозволяє зберегти інтенсивність авторського висловлювання. Граматичні трансформації, зокрема транспозиції та перебудова синтаксичних конструкцій, зумовлені типологічними відмінностями між німецькою та українською мовами й сприяють природності звучання перекладу. Стилiстичні та семантичні трансформації мають особливе значення, оскільки саме вони забезпечують передачу екзистенційної напруги,

внутрішньої драматичності та інтелектуальної глибини поезії.

У перекладах Василя Стуса спостерігається прагнення не лише зберегти символічне ядро образу, а й адаптувати його до українського культурного контексту без втрати авторської інтенції. Це свідчить про усвідомлену перекладацьку стратегію, що поєднує точність і творчу свободу.

Таким чином, перекладацькі трансформації у поетичному дискурсі виконують не допоміжну, а структуроутворювальну функцію: вони забезпечують цілісність художнього тексту в новому мовному середовищі. Переклади віршів Інґеборґ Бахман Василем Стусом демонструють, що адекватність поетичного перекладу визначається не формальною відповідністю, а збереженням концептуального, емоційного та естетичного потенціалу твору. Саме через систему перекладацьких трансформацій поезія набуває нового життя в іншій мовній традиції, зберігаючи свою смислову та естетичну цінність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стус Василь. Переклади. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n3texts/n3.htm> (дата звернення: 7.02.2026).
2. Bachmann Ingeborg. *Sämtliche Gedichte*. München, Berlin : Piper Verlag GmbH, 1978. 268 S.
3. Catford J. A *Linguistic Theory of Translation*. London, 1965. 103 p.
4. Lefevere, André. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London : Routledge, 1992. 176 p.
5. Newmark P. *About Translation*. Multilingual Matters. Hertfordshire, 1991. 184 p.
6. Nida Eu., Taber Ch. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden : Brill, 1974. 218 p.

REFERENCES

1. Stus V. *Pereklady*. [Translations]. *Nezaleznyi kulturologichnyi chasopys "I"* - Independent cultural studies journal. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n3texts/n3.htm> (date of access: 7.02.2026). [in Ukrainian].
2. Bachmann I. (1978). *Sämtliche Gedichte*. [All poems.] München, Berlin : Piper Verlag GmbH. 268 S. [in German]
3. Catford J. (1965) *A Linguistic Theory of Translation*. London. 103 p.
4. Lefevere A. (1992) *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London : Routledge. 176 p.
5. Newmark P. (1991) *About Translation*. Multilingual Matters. Hertfordshire. 184 p.
6. Nida Eu., Taber Ch. (1974) *The Theory and Practice of Translation*. Leiden : Brill. 218 p.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.04.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

